

معرفی مجموعه مقالات برگزیده کنگره ملی حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام

پدیدآورده (ها) : کامرانی راد، سید امیر حسین
فقه و اصول :: وقف میراث جاویدان :: تابستان 1395، سال بیست و چهارم - شماره 94

از 177 تا 204

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1127525>

دانلود شده توسط : رسول جعفریان

تاریخ دانلود : 04/03/1396

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه **قوانین و مقررات** استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

www.noormags.ir

معرفی مجموعه مقالات برگزیده

کنگره ملی حضرت

محمد هلال بن علی علیه السلام

سید امیر حسین کامرانی راد

از بامداد طلوع اسلام، بشریت راه رهایی و رستگاری را در آیین جاودان اسلام شناخت و شناسنامه این مکتب به نام پیامبر خاتم، حضرت محمد مصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و دوازده ستاره فروزان از خانواده و نسل او متبرک شد. اگرچه داستان اسلام و مسلمانان در طول تاریخ فراز و فرودهایی را داشته؛ اما آنچه مبرهن است که فرهنگ دینی، سیره نبوی و ائمه هدی عَلَيْهِمُ السَّلَام ضمانت نامه آزادی انسان‌ها از قید جهالت و بند بندگی طاغوت بوده و البته که در این مسیر جانفشانی‌ها و فداکاری‌ها مثال زدنی است. مطالعه تاریخ صدر اسلام و بررسی وضعیت حاکمیت پس از پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در دوران امامت حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَام همواره عبرت آموز و تأمل برانگیز است؛ به طوری که «هجرت» مسلمانان و «مهاجرت» انصار در مقاطعی که آتش ظلم شعله‌ور می‌شد، دارای فلسفه و منطقی محکم و حجتی بالغ برای استمرار حیات طیبه نسل موحد و مسلمان قلمداد می‌شود. سرزمین ایران از بلاد خوش اقبالی

بود که انوار درخشان و انفاس جان‌پرور فرزندان، نوادگان، نمایندگان و سفیران ائمه هدی عَلَيْهِمُ السَّلَام این خاک را نظر کرده و ممتاز کرد و تا به امروز از این آبشخور معنوی و قدسی بهره‌مند می‌باشد. وجود بقاع متبرکه، مزارات شریف، و زیارتگاه‌های اولاد و احفاد پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و اهل بیت گرامی‌اش عَلَيْهِمُ السَّلَام در ایران، ضمن آن‌که مبین هوشمندی و درایت ایرانیان در پذیرفتن و گزینش بهترین و کامل‌ترین دین و آیین است، گویای لطف ربانی و نگاه رحمانی حضرت حق نسبت به حامیان و حاملان امانت الهی است. از جمله فرزندان و نوادگان خاندان مطهر و معتبر حضرت محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَام که به «محمد هلال» مشهور و به «محمد اوسط» یا «محمد ماهرو» موصوف می‌باشند، در کویر مرکزی ایران مدفون است و آوازه کمالات معنوی و جایگاه و پایگاه رفیع عقیدتی و دینی آن در آفاق گسترده است. چراغ پر فروغ این بقعه مبارکه که قرن‌ها روشنی‌بخش ساکنان آن

سامان بوده و نیز کرامات و عنایات این شخصیت جلیل‌القدر نزد اهالی و تأثیرات بی‌شمار دینی و معنوی آن، گواه صادقی بر شرافت، عظمت و منزلت این یادگار خاندان وحی است.

محققان و پژوهشگران علوم اسلامی در راستای پاسداشت از این سلسله جلیله و بنا به رسالت علمی و تاریخی، در صدد بازشناسی و بازخوانی شرح احوال، تذکره و شجره‌نامه آنها برآمده و تأثیرات تاریخی، فرهنگی و اجتماعی آنها را مورد بررسی و مذاقه قرار می‌دهند؛ تا هم ژرفای شکوه و عظمت آن میراث‌گران قدر تاریخ اسلام مضبوط و محفوظ بماند و هم ترویج مکتب اهل بیت علیهم‌السلام همچنان در ادوار و ازمنه گوناگون ساری و جاری باشد.

نخستین کنگره ملی حضرت محمد هلال بن علی علیه‌السلام با چنین انگیزه و هدفی توسط معاونت فرهنگی و اجتماعی سازمان اوقاف و امور خیریه با همکاری دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، اداره کل اوقاف و امور

خیریه استان اصفهان و آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه‌السلام در سال ۱۳۹۴ هـ.ش برگزار گردید و مقالات برگزیده این کنگره در دو جلد چاپ و به جامعه علمی و پژوهشی کشور تقدیم شد که در این نوشتار، این مقالات معرفی می‌گردد.

وجود پرنظهور این شخصیت جلیل‌القدر منتسب به نخستین امام و پیشوای شیعیان و متعلق به دهه‌های آغازین اسلام بوده و تقدم نزول اجلال ایشان در عراق عجم و مرکز ایران آن روزگار خود اهمیت ویژه‌ای دارد. هر چند باید اذعان نمود که خفقان حاکم بر آن دوره، فقر مستندات و بُعد زمان تاریخی و تقویمی، امکان وصول به منابع و حصول روایتگری و گزارش‌های تاریخ صدر اسلام در نسب‌شناسی فرزندان و احفاد ائمه علیهم‌السلام که به طور عمد در خفا و ناشناسی می‌زیستند را با سختی‌های فراوانی مواجه ساخته است؛ اما قرائن و شواهد و اندک منابع موجود می‌تواند این نقاط مغفول و ناشناخته را رمزگشایی کند.

معرفی مقالات جلد اول

جلد اول، مشتمل بر دو فصل و دربردارنده چهارده مقاله برگزیده (هشت مقاله در فصل اول و شش مقاله در فصل دوم) است که در ادامه به معرفی آنها می‌پردازیم.

فصل اول: نسب‌شناسی حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام

بنابراین سعی و اهتمام بانیان این کنگره ملی، چهره‌گشایی از یک شخصیت ممتاز و بلاواسطه با معصوم و ریشه‌یابی جغرافیایی تاریخی و تاریخ این امامزاده لازم‌التکریم و ابهام‌زدایی از شبهات و ذهنیات اتفاقی و احتمالی است که در مجامع علمی یا محافل عمومی موضوعیت پیدا کرده و طبعاً نیازمند تبیین و چنین نگرشی بوده است.

۱. شخصیت شناسی حضرت

محمد هلال بن علی علیه السلام

نویسنده: نوروز امینی^۱
حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام یکی از امامزادگان معروف ایران و از اولاد غیرمعقب امام علی علیه السلام است که در زمان امویان به ایران آمده و مخفیانه در آران سکونت نموده و در همان جا نیز چشم از جهان فرو بسته است. تحقیق درباره شخصیت این امامزاده، اصالت و احوال او و نحوه ورودش به ایران، موضوع این مقاله است که به روش توصیفی - تحلیلی و با استناد به منابع کهن سامان یافته است. بر

معرفی مجموعه مقالات برگزیده کنگره ملی حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام

فصل و معرفی

است. مستندسازی نسب فرزندان ائمه علیهم‌السلام سبب معرفت افزایی و توجه بیشتر مردم به مزار شریف امامزادگان شده، زائر و مجاور را به تفکر در سبک زندگی ایشان و کسب الگوهای رفتاری، ترغیب می‌نماید. علاوه بر این، تحقیق در انتساب، مانع ایجاد هر گونه شک و شبهه درباره نسب امامزادگان علیهم‌السلام می‌شود.

از جمله امامزادگان لازم‌التکریم که فرزند امام علی علیه‌السلام است، «محمد اوسط» نام دارد که «محمد هلال» خوانده می‌شود. نویسنده در این نوشتار که با روش توصیفی - تحلیلی تنظیم نموده، تحقیقی درباره نسب‌شناسی و اثبات نسب بلافصل «محمد هلال بن علی علیه‌السلام» نموده است. این فرزند علوی از «امام» دختر خواهر حضرت زهرا علیها‌السلام متولد شده است. «محمد هلال» که از سوی مادر به پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم متصل می‌شود، در برخی از منابع با نام «عبدالرحمان» ذکر شده و با توجه به نام اصلی ایشان یعنی «محمد اوسط»، این نتیجه حاصل می‌شود

مبنای یافته‌های این تحقیق در صحت انتساب حضرت محمد هلال علیه‌السلام به امام علی علیه‌السلام تردیدی نیست، اما درباره پاره‌ای از جزئیات زندگانی ایشان تردیدهایی وجود دارد.

۲. بررسی و معرفی نسب حضرت محمد هلال بن علی بن ابی طالب علیه‌السلام

نویسنده: سجاد حبیبی^۲
قرآن کریم که منشأ الهی دارد، شامل مفاهیمی است که برای سعادت دنیوی و بالتبع، سعادت اخروی انسان لازم و کافی است. آیات شریف قرآن کریم به وسیله روایات معصومین علیهم‌السلام، تبیین می‌شوند با تأمل در مفاد آیات شریف و روایات ائمه علیهم‌السلام، چنین استفاده می‌شود که بروز دادن محبت درونی نسبت به امامان معصوم علیهم‌السلام و فرزندان ایشان علیهم‌السلام از مرضیات الهی و مؤکدات شارع است. از جمله مواردی که به مضمون این تأکید جامه عمل می‌پوشاند، شناساندن نسبی فرزندان اهل بیت علیهم‌السلام به جامعه اسلامی و تحقیق درباره مرقد مطهر امامزادگان علیهم‌السلام

که «عبدالرحمان» لقب این امامزاده بلافصل است. بنا بر مشهور، مزار مطهر «محمد هلال بن علی علیه السلام»، بر «محمد اوسط» منطبق است. امید است که در آینده پیش رو، مرجعیت فرهنگی - معنوی این بارگاه مقدس بیش از پیش در ایران اسلامی تثبیت شود.

۳. جستاری در تبارشناسی امامزادگان هم نام با حضرت محمد هلال بن علی بن ابی طالب علیه السلام

نویسندگان: نفیسه زارعی^۳ و روح الله متقی نیک^۴

اسناد به جا مانده از انساب و مزارات امامزادگان یکی از ابزار مهم شناخت تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی است. نسب شناسی و شجره نامه موثق بسیاری از این امامزادگان مدفون در ایران و زندگی نامه بسیاری از آنها به طور پراکنده در کتاب های مختلف آمده و برخی به دلیل مسائل سیاسی و خفقان حاصل از آن دوران، به صورت دقیق ضبط نشده است.

از جمله امامزادگانی است که در

خصوص نسب و هجرت ایشان به ایران، اطلاعات دقیق و واحدی در دسترس نمی باشد، حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام است. لذا این تحقیق، به روش توصیفی - تحلیلی پیرامون بررسی تبارشناسی امامزادگان هم نام با حضرت هلال بن علی علیه السلام تدوین یافته و نویسندگان سعی نموده اند تا امامزادگان هم نام با محمد هلال علیه السلام را از کتب معتبر مختلف مورد بررسی قرار دهند.

۴. پژوهشی در ضبط «امامه» علیه السلام مادر حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام

نویسنده: احمد طاهری نیا^۵
یکی از مباحث مهم در باب اسم های عربی، دانستن ضبط آنها است به ویژه وقتی که اسم به گونه های مختلف قابل خواندن باشد. یکی از اسم هایی که چند وجه خوانده می شود و دانستن ضبط آن لازم است، «امامه» (نام مادر محمد هلال علیه السلام) است. امامه کلمه ای عربی است که به سه گونه (فتح، کسر و ضم حرف اول) خوانده می شود. نویسنده

در این پژوهش، تلفظ «امامه» در میان عرب را بررسی کرده و روشن ساخته است که امامه به ضم همزه و فتح میم دوم، صحیح، و امامه به فتح همزه و امامه به کسر همزه، خطا است.

۵. معرفی نسب و شخصیت امامه بنت ابی‌العاص در گزارش‌های تاریخی - حدیثی و تأثیر وی بر تکوین شخصیت حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام

نویسندگان: احمد عسگری^۶ و سمیه

ذوقی^۷

نقش زن در نظام خانواده دینی از اهمیت فراوانی برخوردار می‌باشد، که مهم‌ترین نقش آن، نقش مادری می‌باشد. مادر، پرورش دهنده اصلی تربیت جسمی و روحی شخص به شمار می‌آید و به همین دلیل بخش مهمی از شناخت یک شخصیت، وابسته به بررسی و شناخت جایگاه مادر آن فرد در خانواده و جامعه می‌باشد؛ در این میان امامه دختر ابی‌العاص که بر اساس بسیاری از گزارش‌ها مادر محمد هلال علیه السلام معرفی شده، از

اشخاصی است که اصحاب تراجم و محققین تاریخ اسلام کمتر به وی توجه نشان داده و شخصیت فکری و سیاسی او در هاله‌ای از ابهام قرار گرفته است. لذا این پژوهش، با استناد به منابع کهن تاریخی و حدیثی در جستجوی نسب امامه علیه السلام مادر حضرت محمد هلال علیه السلام و نقش ایشان در گزارش‌های تاریخی می‌باشد. بررسی نسب امامه و همچنین نقش ایشان در گزارش‌های تاریخی، حکایت از تبیین جایگاه نقش آفرین حضرت محمد هلال علیه السلام در میان خاندان اهل بیت علیهم السلام دارد؛ که این موضوع در شناخت بیشتر شخصیت حضرت محمد هلال علیه السلام و نقش تاریخی ایشان در تاریخ اسلام از ضرورت قابل توجهی برخوردار می‌باشد.

۶. بررسی و تبیین چگونگی نسبت حضرت محمد هلال علیه السلام با خاندان علوی علیهم السلام

نویسندگان: کرم سیاوشی^۸ و ندا

سلیمانی^۹ فر

در ارتباط با هویت حضرت محمد

هلال علیه السلام که از وی به عنوان فرزند امام علی علیه السلام یاد شده است، ابهام‌هایی وجود دارد. این ابهام‌ها، آن گاه که در صدد باشیم تا اثبات کنیم که وی شخصیتی مستقل از سه فرزند امام علی علیه السلام با نام محمد بوده است، بسیار بیشتر می‌گردد. این مشکل به عدم وجود منابع و مدارک زیاد و استوار درباره جزئیات و چگونگی زندگی وی باز می‌گردد. البته چنین مشکلی نیز - هر چند کمتر - درباره اثبات هویت شخصی به نام «محمد اوسط» به عنوان فرزند امام علی علیه السلام وجود دارد. نویسندگان این مقاله، پس از بررسی گزارش‌های مختلف تاریخی مرتبط با شخصیت سه فرزند امام علی علیه السلام که دارای نام محمد بوده‌اند و نیز بررسی اسناد مرتبط با شخصیت حضرت «محمد هلال»، در پرتو تحلیل محتوای این گزارش‌ها و قرائن تاریخی، در این تحقیق به این نتیجه رسیده‌اند که: «محمد هلال» احتمالاً فرزند بلا فصل امام علی علیه السلام بوده و نیز به احتمال بسیار زیاد وی همان «محمد اوسط» می‌باشد

که فرزند امام علی علیه السلام از همسرش اُمّامه بوده است.

۷. مروری بر زندگی حضرت

محمد هلال بن علی علیه السلام

نویسندگان: جمال فرزندوحی^{۱۰} و معصومه چهری^{۱۱}
بی‌گمان بارگاه شریف امامزادگان علیهم السلام محل تعلیم و تربیت و مرجع نورانیت و پناهگاه دوستداران اهل بیت علیهم السلام است. حضور مقدس این بزرگواران همواره نقش مؤثری در تاریخ، فرهنگ و تمدن ایران اسلامی داشته است. در ایران مراقد و بقاع متبرکه امامزادگان، اولیاء و اولاد بسیاری است. یکی از این امامزادگان واجب‌التعظیم، حضرت محمد هلال علیه السلام، فرزند حضرت علی علیه السلام و اُمّامه دختر زینب علیها السلام، دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، واقع در خطه آران است. این امامزاده با نام «محمد اوسط» در کتب رجال شهرت دارد. ولی از شرح حال ایشان تا واقعه کربلا منبع جامعی در دسترس نیست. نویسندگان در این پژوهش سعی دارند که با استفاده از روش کتابخانه‌ای و با استناد

به برخی از کتب معتبر تاریخی، رجالی و انساب، نسب این امامزاده جلیل‌القدر را مورد بررسی قرار دهند.

۸. بررسی علل مهاجرت حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام به ایران با رویکرد اوضاع عصر پیش و پس از واقعه عاشورا

نویسندگان: سید کریم خوش نظر^{۱۲} و مهسا شیرخانی زرین^{۱۳}

به نظر می‌رسد می‌توان با نائل آمدن به جهت گیری کلی افراد در بینش و اعتقادات، به نحوه زندگی و سیره آنان دست یافت. این نوشتار در راستای اثبات انتساب حضرت محمد هلال علیه السلام به خاندان علوی و نبوی بر آن است تا تصویری صحیح از شخصیت و سیره ایشان ارائه نماید تا پاسخگوی پرسش‌هایی مبنی بر هجرت یا عدم هجرت حضرت محمد هلال علیه السلام به ایران و همچنین پرسش از اغراض مهاجرت وی باشد. لذا نگارندگان با روش تاریخی - تحلیلی، وضعیت سیاسی، مذهبی و اجتماعی ایران در حوادث پیش و پس از عاشورای

حسینی را مورد بررسی و واکاوی قرار داده و تلاش نموده‌اند ارتباط و نقش وی را با آن وقایع و سیاست‌های حاکم که بر محوریت حرکت و نهضت امام حسین علیه السلام است تبیین نمایند. نائل آمدن به هویت فکری و اعتقادی و جهت گیری کلی وی از مهم‌ترین دستاوردهای این پژوهش است.

فصل دوم: آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام از منظر معماری، قدمت بنا و گردشگری

۱. چشم‌اندازی بر چگونگی بناهای آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام و سیر تاریخی آن

نویسندگان: رضا سعادت نیا^{۱۴} و

راضیه قناعتی^{۱۵}

اماکن مقدس و زیارتگاه‌ها بهترین مکان برای اتصال با معبود و مهم‌ترین عامل در ایجاد معنویت، نیایش و پرستش، تجربه‌ای قدسی در گسترش مکارم اخلاق و نیز جلوه‌گاهی از ارادت ویژه مردم به خاندان نبوی به شمار

می رود. آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام که از قدیمی ترین بقاع متبرکه ثبت شده در فهرست آثار ملی است، همواره جایگاه ویژه‌ای از نظر مذهبی و گردشگری داشته است؛ زیرا اولاً حضور در زیارتگاه‌ها و امامزاده‌ها و زیارت اهل قبور از رسوم پسندیده شیعیان ایران زمین است و ثانیاً این آستان عظیم الشان، آران را به یکی از قطب‌های مهم گردشگری مبدل ساخته است. این پژوهش بر آن است تا شخصیت حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام و سیر تاریخی مجموعه بناهای آن را، از نظر احداث، تجدید، تخریب، مرمت، بهسازی و نیز تزیینات معماری باروش توصیفی و کتابخانه‌ای بررسی و معرفی نماید.

۲. معرفی ضریح مطهر حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام از منظر نقوش و کتیبه‌های فلزی آن

نویسنده: اسراء صالحی^{۱۶}
حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام یکی از فرزندان امام علی علیه السلام است که ضریحی زیبا و ساخته شده در

یکی از کارگاه‌های ضریح‌سازی اصفهان دارد. ساخت و نصب ضریح از اموری می‌باشد که مختص شیعه است و هنرمندان مسلمان با توجه به مقام امامزاده سعی در بهتر، زیباتر و مقاوم‌تر ساختن آن دارند. ضریح مطهر حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام در کارگاه ضریح‌سازی استاد اسدالله خسروانی ساخته و قلمزنی شده و از زیبایی بی‌نظیری بهره برده است. یکی از ویژگی‌های خاص این ضریح، متفاوت بودن نقش و طرح لچکی‌های پنجره ضریح می‌باشد. این لچکی‌های یکی در میان شبیه به یکدیگر بوده و از دو طرح افشان و مقارن استفاده شده است. این ضریح از تمامی اجزای تشکیل دهنده یک ضریح کامل بهره برده و دارای دو ردیف کتیبه به خط ثلث و نستعلیق می‌باشد. نویسنده در این تحقیق سعی نموده تا اجزای این ضریح را معرفی نماید و مطالعه‌ای بر نقوش آن انجام داده است. این پژوهش به روش توصیفی و تا حدودی تحلیلی انجام شده و جمع‌آوری اطلاعات و

تصاویر، به صورت میدانی بوده است.

۳. تأثیر معماری آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام بر مخاطبان با تأکید بر تزیینات

نویسندگان: زینب السادات حسینی^{۱۷} و خورشید مهدوی^{۱۸}

معماری اسلامی و تزیینات وابسته بدان که جلوه بصری بیشتری نسبت به سایر هنرها دارند مانند خوشنویسی، تذهیب، نگارگری، کاشی کاری و ... در هنر اسلامی با زبان خاص خود بیانگر اصل مهم توحید می باشند که آن را از طریق هر یک از قالب های هنری فوق به منصفه ظهور می رسانند. گنبد، مناره ها، گلدسته ها، شمشه، آبنماها، کاشی کاری ها، طرح ها و رنگ ها هر کدام به طرز نامحسوس با مخاطبان ارتباط برقرار می کنند تا این اصل را برای آنان یادآوری کنند. نویسندگان در این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی به بررسی ارتباط معماری آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام با مخاطبان پرداخته و به این نتایج دست یافته اند که تزیینات موجود

در این آستان مقدس، بر اساس هنر اسلامی شکل گرفته و علاوه بر زیبایی ظاهری قابل درک برای هر مخاطب، دارای زیبایی درونی است که برگرفته از ذات هنر اسلامی است و باعث می شود انسان مسلمان با مشاهده هر یک از اجزای آن، مفاهیم اسلامی را به طور غیرمحسوس تداعی و درک کرده و با آن انس گیرد و به تدریج در جهت تقویت مفاهیم الهی قدم بردارد.

۴. شخصیت شناسی سیمای بقعه متبرکه حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام از طریق قیاس بناهای سنتی و معاصر آران و بیدگل بر مبنای شاخص های کیفی دوباتن

نویسندگان: احمد دانایی نیا^{۱۹} و حبیب الله پورابراهیمی آرانی^{۲۰}

نادیده انگاشته شدن شأن بقاع متبرکه در زمان طراحی و ارائه طرح های میان افزا پیرامون یکی از مهم ترین بناهای مذهبی یعنی بقاع متبرکه و حل مسائل طراحی از طریق عناصر یا فنون بصری که وجه اشتراکی با موضوع کاربری آنها ندارد موجب

شده تا رفتار و ارتباط کاربران با بنا به حداقل ممکن کاهش یابد. این مقاله با تمرکز بر بقعه متبرکه حضرت محمد هلال بن علی (ع) در آران و برخی بناهای سنتی دیگر و مقایسه تطبیقی آن با برخی از بناهای معاصر در همان شهر درصدد بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر شخصیت بصری ساختمان‌ها است. پژوهش از نوع همبستگی بوده و جمع‌آوری اطلاعات از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، بررسی میدانی و مشاهده انجام شده است. تبیین از نوع قیاسی و تجزیه و تحلیل نتایج نیز در نمودارهای مقایسه‌ای برگرفته از مدل پیشنهادی راپورت صورت گرفته است. در این راستا شاخص‌های شادمانی، تجمل، خوانایی و معناداری بر اساس آراء دوباتن سنجش شده و برای چهار گونه معماری از دو گروه ساختمان‌های سنتی و معاصر مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش از نمودار مقایسه شادمانی و تجمل بناهای سنتی، حاکی از برتری شش امتیازی بقعه متبرکه حضرت

محمد هلال بن علی (ع) نسبت به معدل سه بنای دیگر است؛ که این تفاوت مثبت، نسبت به معدل بناهای معاصر چهار و نیم بوده است. این برتری در شاخص خوانایی و معناداری نیز نسبت به بناهای سنتی و معاصر، به ترتیب چهار و چهار و نیم بوده است. نتایج حاصل از این پژوهش بیانگر آن است که به دلیل رعایت شاخص‌های کیفی مطرح شده، غنای نسبی معماری بقعه حضرت محمد هلال بن علی (ع) در حد اعلائی قرار دارد و حس تعلق به مکان نیز در بین زائران و مجاوران حفظ شده است.

۵. نقش بقاع متبرکه در جذب توریسم مذهبی و تأثیر آن بر جامعه میزبان

نویسنده: محمد سبحانی یامچی^{۲۱}
گردشگری با توجه به انگیزه آن، دارای اقسامی است که یکی از انواع مهم و عمده آن در جهان، گردشگری مذهبی و زیارتی است. از آنجا که ایران در زمره ده کشور اول جهان از لحاظ گردشگری است و بیش از نه هزار

مذهبی در جوار آستان مقدس

حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام

نویسندگان: صدیقه کیانی سلمی^{۲۲}

و سمیه مختاری^{۲۳}

هدف گردشگری در مرتبه نخست بهبود روابط فرهنگی و درک تفاوت‌های فرهنگی است. گردشگری مذهبی به‌عنوان یکی از قدیمی‌ترین اشکال روابط فرهنگی بین اقوام از جمله پر رونق‌ترین گردشگری‌ها در زمان حاضر است. قدمت این نوع گردشگری با قدمت تاریخ دینی برابری می‌کند، به طوری که عمده‌ترین نیت گردشگری در شکل سنتی، یک عمل دینی - فرهنگی بوده است. منطقه آران و بیدگل دارای گنجینه‌هایی نفیس از آثار هنری معماری اسلامی - ایرانی است که همواره بر تارک مشاهد متبرک جهان تشیع می‌درخشد و با برخورداری از جایگاه سوم پتانسیل‌های گردشگری استان اصفهان و نیز به دلیل وجود بقعه متبرکه حضرت هلال بن علی علیه السلام دارای موقعیت مناسب گردشگری فرهنگی - مذهبی است. از این رو

زیارتگاه در آن وجود دارد - که بیش از نصف آن زیارتگاه و بقاع متبرکه امامزادگان است - صنعت گردشگری، به خصوص گردشگری مذهبی و زیارتی با پویایی خاص خود می‌تواند تأثیرات عمده‌ای را بر تحولات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، زیست محیطی و فناوریانه در سطوح مختلف بین‌المللی، ملی و محلی بر جای بگذارد. این نوشتار به روش توصیفی - تحلیلی ضمن مفهوم‌شناسی توریسم و گردشگری مذهبی، به روابط متقابل توریسم، گردشگری مذهبی و جامعه میزبان اشاره کرده، برخی از تأثیرات گردشگری دینی بر جامعه میزبان را تبیین می‌کند و در بررسی نقش بقاع متبرکه بر صنعت توریسم، نشاط معنوی (روحی - روانی)، تأثیرات فرهنگی، اقتصادی، فضایی - کالبدی و توسعه پایدار را از جمله تأثیرات گردشگری مذهبی بر جامعه میزبان می‌داند.

۶. تحلیل فرصت‌های گردشگری

معرفی مقالات جلد دوم

جلد دوم، دربردارنده شانزده مقاله برگزیده است که در ادامه به معرفی آنها می‌پردازیم.

۱. بررسی فرهنگ زیارت و توسل به حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام با رویکرد مهندسی فرهنگی در تعمیق باورهای اعتقادی

نویسندگان: سید کریم خوش نظر^{۲۴} و زهرا السادات حسینی^{۲۵}

مهندسی فرهنگی جوامع دینی که منبعث از اصول و مبانی فرهنگ اسلامی و ملی بوده و عهده‌دار طراحی، نوسازی و بازسازی سیستم فرهنگ در ابعاد مختلف فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و ... می‌باشد، از جمله مسائل در خور توجهی است که از سالیان دور اندیشمندان و مصلحان بزرگی همچون بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران و مقام معظم رهبری همواره بر آن تأکید ورزیده، هویت و اصالت جامعه را مبتنی بر آن دانسته‌اند. با توجه به این که مهندسی فرهنگی ناظر

نویسندگان در این تحقیق، به بررسی فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی گردشگری مذهبی با استفاده از مدل SWOT در شهرستان آران و بیدگل به منظور آگاهی از نقاط ضعف و قوت برای توسعه گردشگری مذهبی و بسترسازی توسعه آن پرداخته‌اند.

جهان مادی معاصر، شایستگی نیل به مقام خلیفه اللهی را داشته باشد، نیازمند فرهنگی پویا هستیم که به عنوان بستر راهبر رفتارهای اجتماعی، انسان را در جامعه توحیدی، به جایگاه شایسته عبودیت خداوند و دریافت رحمت او برساند. در این راستا آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام از جمله بسترهای مناسب ترویج فرهنگ اسلامی به شمار می رود که به عنوان یکی از قطب‌های فرهنگی، مورد خطاب برنامه‌ریزی‌های فرهنگی کشور می باشد. در این راستا آنچه این تحقیق در ابتدا به آن پرداخته، بررسی چستی فرهنگ و فرایند شکل‌گیری آن است، تا بدین وسیله مبنا و الگویی برای هر نوع برنامه‌ریزی فرهنگی در این آستان مقدس باشد.

۳. بقاع متبرکه به مثابه قطب‌های فرهنگی

نویسندگان: علی شریفی^{۲۸} و مجتبی قاسمی سعادت آبادی^{۲۹}
به دلیل جایگاه ویژه ایران و ارادت ایرانیان به ساحت مقدس ائمه

بر فرهنگ زیارت و توسل به حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام و تأثیر آن در باورهای اعتقادی، ساز و کار مقابله با تهاجم فرهنگی بوده و در طول تاریخ تشیع مورد عنایت خاص و عام قرار گرفته است و امکان الگو برداری از چنین مهندسی فرهنگی فراهم شده، نویسندگان در این نوشتار با رویکرد نقلی و عقلی، خود را متکفل بررسی و واکاوی این مهم دانسته‌اند.

۲. بررسی فرآیند شکل‌گیری فرهنگ اسلامی در آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام و کارکردهای فرهنگی آن

نویسندگان: محمد اکبری^{۲۶} و رحیم حاصلی^{۲۷}
در عرصه دگرگونی‌های جهان معاصر که فرهنگ به عنوان عامل جهت‌دهنده به رفتارهای اجتماعی محسوب می‌شود، نظام سرمایه‌داری با تأکید بر بعد مادی زندگی انسانی، سایر عرصه‌ها را به چالش کشیده است. این در حالی است که برای رسیدن به جامعه‌ای انسانی که در تعاملی مفید با

معصومین عليهم السلام و فرزندان و نوادگان آنان، سرزمین ایران از دیرباز مأوای امامزادگانی بوده که به دلایل مختلف مجبور به هجرت به آن می شدند. آثار و برکات وجود آنان نه تنها در زمان حضور، بلکه پس از شهادت یا وفات نیز استمرار می یافته و مرقدهای ایشان، مأمّن مؤمنین و دوستداران راه حقیقت می شده است. وجود هزاران بقعه و مکان متبرکه به مثابه یک شبکه اجتماعی در هم تنیده و اعتقادات ایشان به فرهنگ و معارف غنی اسلامی، چنان ظرفیتی در این اماکن مقدس ایجاد کرده که با برنامه ریزی صحیح و علمی می تواند این اماکن را به قطب های فرهنگی کشور تبدیل نماید. ظرفیتی که با کاربست آن زمینه تحقق فرهنگ غنی اسلامی و مواجهه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم دشمن را فراهم خواهد نمود. این پژوهش که با روش توصیفی - تحلیلی نگارش یافته است در پی پاسخ به این سؤال است که نقش بقاع و اماکن متبرکه به مثابه قطب های فرهنگی چیست و چه کارکردهایی در

این خصوص دارد.

۴. راهکارهای تبدیل بقاع متبرکه به قطب فرهنگی با تأکید بر آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی عليه السلام

نویسنده: محسن دیمه کار گراب^{۳۰}
بقاع متبرکه امامزادگان در سراسر کشور از مهم ترین مراکز فرهنگی است که نظر به حجم بسیار زائران این اماکن و اهمیت استفاده از این ظرفیت به منظور تحقق تمدن نوین اسلامی، تبدیل بقاع متبرکه به قطب فرهنگی کشور امری ضروری به نظر می رسد. لذا نویسنده در این نوشتار که به روش توصیفی - تحلیلی در آموزه های قرآن و عترت سامان یافته است، با تکیه بر حرم مطهر حضرت محمد هلال بن علی عليه السلام راهکارهایی جهت تبدیل بقاع متبرکه به قطب فرهنگی کشور ارائه نموده است. بررسی ها نشان می دهد که نهادهای سازگی و گسترش فرهنگ زیارت (از طریق تبیین جایگاه زیارت در اسلام، معرفت بخشی به جایگاه امامزادگان به ویژه حضرت

محمد هلال علیه السلام، برگزاری سنت‌ها و برنامه‌های دینی، ایجاد آسایش و امنیت روانی زائران)، برپایی حوزه‌های علمیه، برپایی کانون‌های آموزش معارف قرآن و عترت، توسعه فرهنگ وقف و جلب کمک‌های مردمی، جذب نخبگان علمی و فرهنگی در اداره امور، مشارکت مردمی در اجرای برنامه‌های بقعه متبرکه، برپایی مراکز آموزش سبک زندگی و مشاوره به‌ویژه مهارت‌های زندگی، ارائه خدمات درمانی و دارویی، مهم‌ترین راهکارهای تبدیل بقاع متبرکه به قطب فرهنگی کشور است. مقدمه‌ای کوتاه در باب آشنایی با حضرت محمد هلال علیه السلام و راهکارهای نهادینه‌سازی و گسترش فرهنگ زیارت در بقاع متبرکه از دیگر مباحث این نوشتار به‌شمار می‌رود.

۵. آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام به مثابه قطب فرهنگی شهرستان آران و بیدگل

نویسندگان: مهدی عبداللهی پور^{۳۱}

و سید حسین حسینی بجدنی^{۳۲}

اهل بیت طهارت علیهم السلام گنجینه خداوند بر روی زمین هستند که تمام جویبارهای برکت معنوی و دنیوی از فروغ دامن گستر آنها سرچشمه می‌گیرد و ارتباط با آن بزرگواران در زمان حیات و رحلت تفاوتی نمی‌کند و روح و جان آدمی از بستر این ارتباط صیقل می‌یابد. از آنجا که نسل امروز از دسترسی محسوس به معصومان و نیز نسل و فرزندانشان محروم مانده‌اند، حرم هر یک از ایشان به محلی برای گردهمایی و هم‌افزایی مؤمنان تبدیل شده و بارگاه هر یک از این ذوات مقدس در هر دیار، بالقوه می‌تواند پایگاهی فرهنگی برای نشر معارف ناب شیعی به‌شمار آید. از جمله زیارتگاه‌ها و مکان‌های مهم فرهنگی مذهبی در کشور ایران، بارگاه نورانی حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام است. وی فرزند بلافصل امیرالمؤمنین علیه السلام و امامه (نوه پیامبر صلی الله علیه و آله) می‌باشد، که پس از واقعه کربلا در جریان مبارزه علیه ظلم به ایران سفر می‌کند و پس از سه سال اقامت در آران نزد مهماندارش

بابا یعقوب، جان به جان آفرین تسلیم می‌نماید. آستان مقدس این امامزاده واجب‌التکریم به برکت معنویت خویش و با تکیه بر گنجینه ماندگار قرآن کریم و رهنمودهای گران‌سنگ معصومان (علیهم‌السلام) و نیز به یمن انجام برنامه‌های گوناگون فرهنگی مذهبی نقش بسزایی در توسعه فرهنگی منطقه داشته است؛ به گونه‌ای که می‌توان این آستان را قطب فرهنگی شهرستان تلقی نمود. بدین قرار، خودافزایی و ارتقای سطح فرهنگ عمومی، نهادینه‌سازی فرهنگ قرآن‌محوری، ارتقای بینش دینی، تقویت بنیه گردگشتری و ... از جمله نقش آفرینی‌های این بارگاه در گستره فرهنگ به‌شمار می‌رود.

بر این اساس، نویسندگان این نوشتار در پی آن هستند که با رویکردی تحلیلی - توصیفی، پس از شناخت شخصیت و سیره آن حضرت، اقدامات صورت گرفته از سوی آستان حضرت محمد هلال بن علی (ع) را در توسعه فرهنگی شهرستان آران و بیدگل تا تبدیل شدن به قطب فرهنگی واکاوی نمایند.

۶. نقش امامزادگان به‌عنوان طلایه‌داران دفاع از حریم ولایت

نویسنده: زینب روستایی^{۳۳}

از بنیادی‌ترین اصول دین اسلام به‌ویژه مذهب تشیع که در طول تاریخ مورد تهاجم دشمنان قرار گرفته، اصل ولایت و امامت است. ریشه‌های ستیز با ولایت، با تبیین دایره معنایی آن - که بر اولویت در تصرف و مفترض‌الطاعة بودن ولی دلالت دارد - آشکار می‌شود. مخالفت با ولایت عوامل گوناگونی همچون نادانی و بی‌بصیرتی، دنیاگرایی و منفعت‌جویی، جاه‌طلبی و عدالت‌گریزی دارد.

دفاع از ولایت در طول تاریخ به موازات مخالفت با آن، همواره مورد اهتمام بزرگان دین بوده است. فرزندان و نوادگان ائمه اطهار (علیهم‌السلام) از پیشگامان پاسداری از ولایت بوده‌اند. آنها در دوره حیات خویش با دو ابزار قیام و تبلیغ به دفاع برخاستند و پس از حیات، به‌عنوان کانون شیعه‌پروری و حفظ هویت اسلامی و محور عدالت‌طلبی ایفای نقش نمودند.

نویسنده در این پژوهش، با تبیین مقام امامت و ولایت، دلایل مخالفت با ولایت و جایگاه امامزادگان در دفاع از این اصل را مورد بررسی قرار می‌دهد.

۷. زیارت در سیره و سنت

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام

نویسنده: مهدی سلیمانی آشتیانی^{۳۴}
زیارت، فضایل و آداب آن، از مفاهیم کهن همه آیین‌هاست که در اسلام نیز مورد توجه قرار گرفته است. حضور مفاهیم مربوط به این فرهنگ را می‌توان در قرآن کریم، سخن و سیره نبوی و ائمه اطهار علیهم السلام و همچنین صحابه برجسته و در میراث مکتوب فقهی و دعایی از اوان دوره اسلامی تا کنون جست‌وجو کرد. به صورتی که امکانی برای نفی و انکار آن وجود ندارد. با این وجود آنچه قاطبه مسلمین «زیارت» می‌خوانند و به آن عنایت داشته‌اند مورد حمله گروه‌های کم‌تعدادی سلفی‌نمایند می‌شوند بوده و از دیرباز با آن جنگیده‌اند. در این نوشتار بعد از اشاره به معنای لغوی و اصطلاحی سنت زیارت، حضور پررنگ این

فرهنگ به‌عنوان یک سیره متقن، از مأخذ اسلامی بیان شده است.

۸. راهکارهای ارتقای نقش بقاع متبرکه در گسترش فرهنگ انس با قرآن کریم با محوریت آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام

نویسنده: علی اصغر شعاعی^{۳۵}
بدون شک یکی از مهم‌ترین عوامل رشد و تعالی جامعه، میزان انس با قرآن کریم در همه مراتب اعم از استماع، قرائت، حفظ، تدبر و عمل به آن می‌باشد که بقاع متبرکه امامزادگان به مثابه پایگاهی مذهبی و اسلامی، نقش مؤثر و بی‌بدیلی در این زمینه داشته و دارند. از سوی دیگر، آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام نیز، افزون بر تثبیت مذهب تشیع در منطقه کویر مرکزی ایران، تأثیرات قابل ملاحظه‌ای در رشد انس با قرآن کریم داشته است. در این نوشتار، با رویکرد توصیفی - تحلیلی، راهکارهای ارتقای نقش بقاع متبرکه در گسترش فرهنگ انس با قرآن با محوریت آستان مقدس

محمد هلال (علیه السلام)، واکاوی شده است و مواردی از قبیل تلاش در راستای فرهنگ‌سازی قرآنی، ایجاد ساختار قرآنی منسجم، تدوین برنامه‌های کارآمد در بخش‌های تبلیغات، آموزش و تحقیقات و برنامه‌ریزی، برنامه‌ریزی اقتصادی جهت تأمین هزینه‌ها، استفاده از کارکردهای مختلف بقاع، فضا سازی قرآنی مناسب، گسترش سنت‌های قرآنی و مذهبی و اجرای برنامه‌های قرآنی در کنار برنامه‌های عترتی برای تبدیل این بقاع متبرکه به قطب‌های مهم قرآنی کشور ارائه شده است. از نتایج تحقیق این است که با توجه به جایگاه مناسب آستان مقدس امامزاده هلال (علیه السلام) در زمینه فعالیت‌های قرآنی، با بهره‌مندی از پتانسیل‌های قرآنی منطقه می‌توان آن را به یکی از قطب‌های قرآنی کشور تبدیل کرد. در این پژوهش ضمن گزارش فعالیت‌های قرآنی امامزاده هلال (علیه السلام)، با استفاده از نقطه نظرات صاحب نظران قرآنی کشور و نیز مسئولین مرتبط با امور بقاع متبرکه، برنامه‌های متناسب برای

این مکان‌های مقدس ارائه شده است.

۹. نقش آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی (علیه السلام) بر سیمای فرهنگی، مذهبی، اجتماعی و توسعه شهری

نویسندگان: حسن ستاری آرانی^{۳۶}، عباسعلی دهقانی آرانی^{۳۷} و علیرضا محلوجی علی‌آبادی^{۳۸}

سیر شکل‌گیری محیط اجتماعی با تأثیرپذیری از هویت دینی و اعتقادی در جوامع مسلمان از جمله اصول قابل تعمق می‌باشد. تأثیرگذاری اندیشه‌های قرآنی و روایات اسلامی بر نوع نگرش و ابعاد اجتماعی، فرهنگی و هنری جوامع مسلمان غیرقابل انکار است. شکل‌گیری شاکله کالبدی شهرها از دیدگاه معماری و شهرسازی اسلامی، آمیختگی معانی دینی و معنوی با هویت و فرهنگ تاریخی و اساطیری و درک و پذیرش آن از جانب اجتماع انسانی و ایجاد آرامش معنوی در جوامع مذکور ماحصل این تأثیرپذیری‌ها می‌باشد. بن‌مایه‌های تفکر دینی در وهله اول و حضور شخصیت‌های

روش مطرح در این تحقیق، مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای بوده است.

۱۰. نقش فرهنگی بقاع متبرکه در جامعه

نویسنده: علی اکبر ایمانی^{۳۹}
 برای تبیین نقش فرهنگی بقاع متبرکه در جامعه لازم است ابتدا به معناشناسی «بقاع متبرکه» اشاره شود و سپس به توضیح هر یک از کارکردهای مذهبی - اخلاقی، رسانه‌ای، روان‌شناسی (بهداشت و سلامت روان)، ملی و حقوقی مبادرت شود. از این رو محقق با مفروض گرفتن جایگاه والای زیارت امامزادگان از منظر قرآن، احادیث و اهل بیت علیهم‌السلام، تلاش نموده است تا با شیوه توصیفی - تحلیلی و با هدف کاربردی نقش فرهنگی اماکن مقدسه را در جامعه اسلامی مورد بررسی قرار دهد. در صورت عدم شناخت مراکز تأثیرگذار در فرهنگ جامعه و عدم تقویت آنها راه برای هجمه فرهنگی بیگانگان هموارتر خواهد شد. مخلص کلام آن است که اماکن متبرکه یکی از مظاهر ویژه دین اسلام و از جمله

مذهبی نظیر امامزادگان بزرگوار علیهم‌السلام در وهله دیگر، عاملی در جهت ملموس‌تر بودن اعتقادات دینی و مذهبی در جوامع است. به گونه‌ای که آستان مقدس این امامزادگان عظیم‌الشان در دوره‌های مختلف تاریخی مرکز توجه جوامع انسانی گردید و بناهای مذهبی نظیر مساجد، بقاع متبرکه، تکیه‌ها، دارالبکاه‌ها و ... مرکزیت شکل‌گیری شهرسازی اسلامی در شهرها شد. این تأثیرگذاری تنها بر شکل شهرها محدود نشده بلکه در نگاهی دقیق‌تر آثار آن را می‌توان بر سیمای فرهنگی، مذهبی، اجتماعی و توسعه شهری نیز مشاهده نمود. نمونه بارز این اثربخشی، آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه‌السلام است که از زمان حضور این امامزاده لازم‌التعظیم در کویر مرکزی ایران، نقش مهمی در پیشرفت فکری، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی مردم منطقه داشته است. نویسنده در این پژوهش، سعی در تبیین نقش این آستان مقدس در حوزه‌های فرهنگی، مذهبی، اجتماعی و توسعه شهری دارد.

شعائری است که باید مورد تعظیم و تکریم واقع شود. اماکن مقدسه همواره باعث تقویت احساس دینی، آشنایی، تثبیت و تحکیم ولایت، ایجاد وحدت کلمه و جذب جوانان، تبادلات فرهنگی در جامعه و هویت بخشی در جامعه می‌شوند. نقش بقاع متبرکه را در سلامت اخلاقی افراد و جوامع و رشد اخلاقیات نمی‌توان انکار کرد و در سایه رشد و نهادینه کردن ارزش‌های اخلاقی در جامعه است که می‌توان به تمدنی پیشرفته دست یافت. حفظ فرهنگ جامعه از هر گونه تهاجم و تعرض فرهنگی، پیشگیری از جرم و جنایت، یکی دیگر از نقش‌های فرهنگی بقاع متبرکه است که نویسنده در این پژوهش بدان پرداخته است.

۱۱. نقش بقاع متبرکه در مقابله با تهاجم فرهنگی در جامعه اسلامی

نویسندگان: محمد اکبری^{۴۰}، حسین شاهبازپور^{۴۱} و مهدی محمودی^{۴۲}

تهاجم فرهنگی عبارت است از تلاش برنامه‌ریزی شده و سازمان یافته تمام یا بخشی از یک یا چند گروه

اجتماعی به فرهنگ، ملت، جامعه، تمدن یا دولتی، برای تحلیل مبانی و اصول اجتماعی باورها، ارزش‌ها، اخلاقیات، رفتارها و اهداف مورد نظر خود بر سایر گروه‌ها و جوامع و ارائه اطلاعات انبوه به ملت‌ها و تغییر در نظام و ارزش‌های‌شان، به طوری که این گروه‌ها و جوامع را تحت کنترل، تحلیل و استعمار قرار داده و به تأمین اهداف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود پردازند. بقاع متبرکه، اماکن مقدسی چون مقبره یاران، امامزادگان و نوادگان اهل بیت (علیهم‌السلام) است که در سراسر شهرهای ایران اسلامی جای گرفته‌اند.

میزان و چگونگی ورود بقاع متبرکه برای مقابله با تهاجم فرهنگی، با توجه به مجموع ظرفیت‌ها و فرصت‌های وجودی آنها، مسأله‌ای است که این تحقیق درصدد پاسخ‌گویی به آن است. اهمیت و ضرورت مسأله یاد شده از آن روست که فرهنگ یک جامعه، هویت آن جامعه را برای حضور در نظام جهانی شکل می‌دهد،

بنابراین پاسداری، حفظ و تقویت آن، از اهم وظایف هر جامعه‌ای است به خصوص اگر آن جامعه، یک جامعه انقلابی و آغازگر حرکت و روشی جدید در نظام نوین جهانی و نحوه مدیریت آن باشد. از این رو نویسندگان این پژوهش بر آن هستند تا در قالب محورهای چون: «شناخت فرایند فرهنگ و نحوه شکل‌گیری آن در جامعه»، «شناخت تهاجم فرهنگی و ابعاد تحلیلی آن»، «شناخت قرآنی سطوح اصلاح‌گری اجتماعی»، «شناخت بقاع متبرکه و مجموع ظرفیت‌ها و فرصت‌های برآمده از آنها» و «استفاده از این ظرفیت‌ها برای مقابله با تهاجم فرهنگی»، به بررسی نقش بقاع متبرکه در مقابله با تهاجم فرهنگی بپردازند. این تحقیق از نظر نوع، توسعه‌ای - کاربردی است که با روش توصیف و تحلیل از طریق فیش‌برداری الکترونیکی با رجوع به منابع کتابخانه‌ای و نرم‌افزاری صورت گرفته است.

۱۲. نقش بقاع متبرکه در ترویج فرهنگ تولی و تبری

نویسندگان: محمود کریمی^{۴۳} و روح‌الله داوری^{۴۴}

بی‌تردید بقاع متبرکه از مکان‌هایی است که افراد زیادی در آن اجتماع می‌کنند و یکی از نقش‌های این اماکن برای زائران، ترویج فرهنگ تولی و تبری است. این مقاله درصدد است نقش و ظرفیت بقاع متبرکه در ترویج این آموزه مهم دین اسلام را مورد بررسی قرار دهد. در این راستا، پس از تبیین معنای بقعه، تولی و تبری و زیارت، به نقش بقاع متبرکه در ترویج فرهنگ تولی و تبری پرداخته شده است. نویسندگان این پژوهش، با تأکید بر آیات قرآن کریم، روایات و زیارت‌نامه‌ها و با اتخاذ روش توصیفی - تحلیلی، طرق مختلف ترویج این فرهنگ را تبیین می‌نمایند. ولی‌شناسی، دشمن‌شناسی، توسل، امر به معروف و نهی از منکر، وحدت اجتماعی و اعتقاد به ریزش خیرات و برکات، از جمله ظرفیت‌ها و روش‌های ترویج فرهنگ

تولی و تبری در بقاع متبرکه به شمار می آید که در این تحقیق، به این موارد پرداخته شده است.

۱۳. تبیین جایگاه آستان مقدس امامزادگان بر روند توسعه فرهنگی و علمی جامعه اسلامی

نویسنده: محمد جانی پور^{۴۵}
بدون تردید در یک جامعه اسلامی، مهم ترین وظیفه در راستای تحقق توسعه و پیشرفت فرهنگی، اجتماعی و علمی، بر عهده نهادهای مذهبی است. تلاش ویژه برای توسعه فرهنگی و علمی جامعه اسلامی در کنار توسعه و پیشرفت اقتصادی نیز از اهمیتی دوچندان برخوردار است، چرا که ضامن تداوم و بقای جامعه اسلامی بوده و آینده آن نظام را تضمین می کند. در این میان، نقش اماکن مقدسه از جمله زیارتگاه ها و بقاع متبرکه به دلیل برخورداری از امتیازات و ویژگی های خاص، از دیگر نهادها و ساختارهای اجتماعی بیشتر است. به همین جهت نویسنده در این مقاله تلاش نموده تا ضمن توجه به یکی از مهم ترین

گسترده ترین و تخصصی ترین نهادهای مذهبی، یعنی بقاع متبرکه و آستان های مقدس امامزادگان که دارای قابلیت و ظرفیت فراوان تأثیرگذاری فرهنگی و تربیتی بر روی نسل جوان جامعه و شکل دهی به شخصیت ایشان می باشد، به تبیین نقش و جایگاه این نهاد در تحقق توسعه و تعالی فرهنگی و علمی جامعه اسلامی پرداخته و از این رهگذر، بایدها و نبایدهای این مسیر و چالش های فراروی آن را بررسی نموده است.

۱۴. راهکارهای مدیریت آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی عليه السلام در توسعه فرهنگی دینی دانشگاه ها

نویسنده: مهدیه سادات خشوعی^{۴۶}
هدف این پژوهش، تدوین الگوی راهکارهای مدیریت آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی عليه السلام در توسعه فرهنگ دینی دانشگاه ها بوده است. برای دستیابی به این هدف به روش نمونه گیری هدفمند از نوع موارد معروف، سه پایگاه اطلاعاتی

معتبر ایرانی (هلال، حوزه و نور) انتخاب شده است. سپس مطالب این پایگاه‌ها مورد تحلیل محتوا قرار گرفته و ویژگی‌های آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام و راهکارهای توسعه فرهنگ دینی از این مطالب استخراج گردیده و سرانجام نیز اعتبار و پایایی این الگو مورد بررسی و تأیید قرار گرفته است. در مجموع، با توجه به این الگو و چهار عنصر دانشگاه یعنی رؤسا، کارمندان، استادان و دانشجویان، نقشه راهبردی آستان حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام در توسعه فرهنگ دینی دانشگاه‌ها ترسیم شده است. بر اساس این نقشه، مدیریت آستان با ارائه راهکارهای مختلف، تفکر دینی را در هر چهار عنصر وارد نموده تا به دنبال آن گفتار و رفتار آنان دینی شود.

۱۵. آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام و نقش آن در ترویج فرهنگ دینی و بومی در ابعاد ملی و بین‌المللی

نویسنده: حامد قرائتی^{۴۷}

مراقد منتسبان به اهل بیت علیهم السلام

از جمله نهادهای مؤثر اجتماعی و فرهنگی می‌باشند که نه تنها در متون و آموزه‌های دینی بلکه در تمامی سرزمین‌های اسلامی نیز مورد توصیه و احترام هستند. صرف نظر از قداست دینی و اجتماعی این مشاهد، برخی از کارکردهای این اماکن چندان مورد توجه قرار نگرفته است. چه این که در سیر مطالعات و پژوهش‌هایی که در موضوع امامزادگان صورت گرفته است، اهمیت سلسله نسب، زندگی‌نامه، حیات سیاسی و فکری و حتی قدمت‌شناسی مشاهد و مراقد ایشان، بسیاری از محققان را از پرداختن به نقش آفرینی اجتماعی و فرهنگی مراقد امامزادگان به‌عنوان نهادها و نمادهای فکری - فرهنگی بازداشته است. موضوعی که نیازمند بررسی‌های اجتماعی و تاریخی جامع‌تری با محوریت عناصر اجتماعی و فرهنگی می‌باشد. نویسنده در این تحقیق با تکیه بر منابعی چون تاریخ اجتماعی، مردم‌شناسی، تاریخ جغرافی، تاریخ معاصر و سایر منابع تاریخی و با رویکرد توصیفی - تحلیلی نقش

آستان مقدس حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام در توسعه و ترویج فرهنگ دینی در ابعاد ملی و بین‌المللی را مورد بررسی قرار داده و چنین نتیجه گرفته است که این آستان علاوه بر صیانت از فرهنگ دینی و ملی و ثبت آن به عنوان میراث مادی و معنوی منطقه، نقش مؤثری در معرفی و شناساندن فرهنگ دینی و مذهبی مردمان این سرزمین به محققان و مستشرقان داشته است.

۱۶. تجلی معنویت در سایه زیارت با معرفت حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام

نویسندگان: مجتبی اخوان ارملی^{۴۸}
و فرهاد ترابی^{۴۹}

از آنجا که اولیای خداوند به بارگاه حضرت حق تعالی راه یافته و از مقربان الهی هستند، توسل به آنها در دنیا و آخرت انسان مفید و مؤثر است. در این مقاله بعد از مقدمه‌ای کوتاه، به زنده بودن اولیای خدا اشاره شده و سپس جایگاه معنویت در زیارت با معرفت حضرت محمد هلال بن علی علیه السلام بررسی گردیده است. یافته‌های این

تحقیق نشان می‌دهد، از آنجا که معنویت در زیارت با معرفت حضرت محمد هلال علیه السلام تجلی یافته است، زائر با عشق و محبت به زیارت آن بزرگوار می‌شتابد و دوستی خود را اظهار می‌کند و با بیزاری از دشمنان امامزاده به صفات پسندیده روی آورده و از صفات رذیله دوری می‌جوید. همچنین، زائر وظیفه خود می‌داند به احترام دوستی با امامزاده، سنت و سیرت آن بزرگوار را بیاموزد و از اخلاق و منش و روش او در رسیدن به کمال معنوی پیروی کند. روش این پژوهش، کیفی مبتنی بر رویکرد توصیفی و تحلیلی بوده است.

سخن پایانی

توجه علمی و متناسب با مقتضیات زمان و مکان و بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی روز دنیا و به کارگیری تکنولوژی‌های نوین از جمله ضرورت‌های تبدیل بقاع و اماکن متبرکه به قطب‌های فرهنگی کشور است و تحقق این امر نیازمند تحقیقات علمی جامعی است که بر آن اساس

پی‌نوشت‌ها:

۱. عضو هیأت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.
۲. دانشجوی دکتری تفسیر تطبیقی، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.
۳. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث.
۴. کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی.
۵. استادیار مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته‌الله.
۶. کارشناس ارشد تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی رحمته‌الله.
۷. کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد.
۸. استادیار دانشگاه بوعلی سینا همدان.
۹. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم قرآنی دانشکده ملایر.
۱۰. عضو هیأت علمی دانشگاه رازی.
۱۱. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم قرآن.
۱۲. مدرس حوزه و دانشگاه.
۱۳. دانشجوی کارشناسی ارشد.
۱۴. استادیار دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.
۱۵. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه اصفهان.
۱۶. کارشناس ارشد پژوهش هنر.
۱۷. استادیار دانشگاه مازندران.
۱۸. کارشناسی ارشد دانشگاه مازندران.
۱۹. استادیار دانشگاه کاشان.
۲۰. دانشجوی کارشناسی ارشد معماری دانشگاه کاشان.
۲۱. استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.

بتوان مدل جامعی را طراحی و متناسب با آن، ساختار مناسب و پویایی ایجاد نمود که جهت نشر و تعمیق فرهنگ و معارف غنی اسلامی و سیره و روش زندگی اسلامی مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

این کتاب که مقالات آن در این نوشتار معرفی گردید، حاصل تلاش پژوهشگران و محققان و به مناسبت برگزاری کنگره بزرگداشت حضرت محمد هلال بن علی علیه‌السلام نگارش یافته است، صرفاً تجلی پرتوی از انوار مقدس شخصیت عظیم الشان آن امامزاده واجب‌التعظیم است که امید است زمینه‌ای جهت تحقیقات بیشتر در این خصوص، معرفی ابعاد شخصیتی و جایگاه و منزلت ایشان و بهره‌مندی از تلاش علمی سایر محققان باشد تا در راستای منویات رهبر معظم انقلاب اسلامی (حفظه الله)، بستر لازم برای تبدیل این بقعه متبرکه به یکی از بارزترین قطب‌های فرهنگی کشور فراهم آید. ان‌شاءالله

۲۲. استادیار گروه جغرافیا و اکوتوریسم، دانشگاه کاشان.
۲۳. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی.
۲۴. پژوهشگر و مدرس حوزه و دانشگاه.
۲۵. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم شهرستان ملایر.
۲۶. استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.
۲۷. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث.
۲۸. استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی رحمته‌الله.
۲۹. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.
۳۰. استادیار دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.
۳۱. استادیار رشته علوم قرآن و حدیث و عضو هیأت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.
۳۲. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث دانشگاه حکیم سبزواری.
۳۳. استادیار دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.
۳۴. پژوهشگر و دانشجوی دکتری شیعه‌شناسی دانشگاه ادیان و مذاهب.
۳۵. عضو هیأت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.
۳۶. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت و شهردار آران و بیدگل.
۳۷. رییس شورای اسلامی شهر آران و بیدگل.
۳۸. کارشناس ارشد رشته الهیات، رییس اداره اوقاف و امور خیریه شهرستان آران و بیدگل.
۳۹. دانش‌آموخته سطح ۴ کلام اسلامی، امام جمعه فردیس کرج.
۴۰. استادیار دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.
۴۱. دانشجوی دکتری رشته علوم قرآن و حدیث.
۴۲. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث.
۴۳. دانشیار دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.
۴۴. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.
۴۵. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.
۴۶. عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
۴۷. دانشجوی دکتری شیعه‌شناسی دانشگاه ادیان و مذاهب قم.
۴۸. دانشجوی دکتری دانشگاه تهران، عضو باشگاه پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد کرج.
۴۹. معاون دفاتر نهاد مقام معظم رهبری (حفظه الله) در دانشگاه‌های استان البرز.